

Eerste editie: mei 2018, Gent

Masterthesis: Esther Schelfhout

Theoretische mentor: Liesbet Kusters

Praktische mentor: Adva Zakaï & Chokri Ben Chicka

Grafisch ontwerp: Rein Bruynseraede

Boekbinder: De Ongebonden Boekbinder, Ledeberg

Met dank aan STUVO

Het creëren, positioneren & ontere van het vrouwbeeld

vertrokken vanuit Lilith

Esther Schelfhout

Index

INTRO
CLAUDIA SCHIFFER EN IK

HOOFDSTUK I
DE GESCHIEDENIS VAN HET BEELD

HOOFDSTUK II
HET CREËREN VAN HET VROUWBEELD

- GENESIS : EEN GEHEUGEN OPFRISSING
- LILITH, DE OPSTANDIGE VROUW
- EVA, DE MINDERWAARDIGE VROUW

HOOFDSTUK III
HET POSITIONEREN VAN EEN SLECHT VROUWBEELD

- EERSTE VERMELDINGEN LILITH
- ONTEERD IN TAL VAN VOORSTELLINGEN
- LILITH, EVA, MARIA MAGDALENA

HOOFDSTUK IV
HET ONTEREN VAN HET VROUWBEELD
- DE VROUW IN DE BEELDCULTUUR
- GESCHIEDENIS VAN DE VISIE OP HET LICHAAM
- ONMACHT IN DE WERELD

HOOFSTUK V
VROUWEN DIE LEZEN ZIJN GEVAARLIJK :
HET BERUSTEN VAN DE ONTERING.

HOOFDSTUK VI
HET HEREREN VAN HET VROUWBEELD

HOOFDSTUK VII
BEELDBANK

Claudia Schiffer en ik.

Kan u zich nog herinneren hoe het voelde toen u voor de eerste keer een bijbel kreeg toegeworpen? Waarschijnlijk vlak voor uw eerste communie door het katholiek onderwijs waar je omwille van je ouders was in beland? Bij het openen van deze thesis vraag ik aan u, de lezer, de voorkant van dit boek vlak in uw linker handpalm te houden en de achterkant vlak in uw rechter handpalm. Voelt u het gewicht van een verhaal, een onderzoek en geschiedenis?

Ik probeer dit gevoel te reconstrueren met het enige boek die in mijn woonkamer aanwezig is, dat qua gewicht en grote overeenkomt met de bijbel: 'SNOECKS', u kent hem wel, de Belgische almanak, hét jaarboek op gebied van literatuur, kunst, film, toneel, mode en reizen. Deze editie uit 1991 straalde ook dat jaar met vrouwelijk schoon. Uitgerust met een volle dos haar, perfecte wenkbrauwen en een ferm balkon stond ze daar dan. Haar naam is Claudia Schiffer. Toen was ze 19 jaar, net ontdekt in een discotheek in

Düsseldorf en had 'een dagprijs van achtduizend dollar (!).'

Ik kijk naar mevrouw Schiffer die met een zeer onschuldig, doch intrigerende en erotische blik naar mij terug kijkt.

'Heb ik wat van u aan misschien?'

Neen, want Claudia Schiffer heeft geen kleren aan.

De 1,81 m lange blondine verscheen toen op de voorpagina want zij was 'hot stuff'. Zij moest de verkoopcijfers omhoog trekken. Zij trok het publiek aan. Want 'sex sells'. Mannen en vrouwen wilden haar (zijn). Zij vertegenwoordigde dat jaar het beeld van de vrouw.

En hier sta ik even bij stil.

Ik herinner me dat ik op mijn eerste bijbelmoment in mezelf gniffelde en mezelf toelachte dat ik dit boek nadien nooit meer zou openen. Het was te dik, te oud, het stonk en het zou mij nooit interesseren. Tot nu, 15 jaar later. Ik ben een jonge vrouw van 23 jaar, ik heb blond lang haar en ik loop over straat. Ik sta stil. Ik kijk naar de reclameborden, ervaar de mensen om me heen en er is iets waardoor ik me toch vragen begin te stellen.

In mijn eigen jonge leven ervaar ik bijna dagelijks dat mijn positie als vrouw in de wereld nog niet op punt staat. En niet alleen ik, dat is algemeen geweten. Duizenden vrouwen voelen zich ongemakkelijk, onzeker in hun zijn, niet correct behandeld en onderbetaald.

Ik ben een goede werknemer: ik werk hard en neem initiatief op de werkvloer. Maar toch merk ik dat in heel wat verschillende situaties mijn fysieke, vrouwelijke aanwezigheid zorgt voor afleiding.

Als vrouw word ik niet altijd serieus genomen en daar kan ik u tal van voorbeelden geven van de afgelopen vijf jaar. Hoe bijvoorbeeld mijn achterste er uitziet in die broek belangrijker is dan mijn pitch

voor een productie, hoe mijn blauwe ogen mijn baas zijn interesse in een project onderbreken of hoe ik door mijn cafébaas werd gevraagd om op de schoot te gaan zitten van Rudy, de duivenmelker uit Overmere: “Alé, Esther, toe, voor efkes”.

Om dan nog niet te spreken van de honderden keren dat ik op straat word nageroepen, word bekeken, of ongewenst word aangeraakt. Hier wil ik wel duidelijk maken dat dit twee verschillende soorten incorrecte manieren zijn van met vrouwen omgaan. We mogen deze twee absoluut niet onder dezelfde loep bekijken. Er is een verschil tussen een onaangename werkvloer en cat-calling. Want, om er geen doekjes om te winden, zijn deze gebeurtenissen, in Gent, bij mij, bijna altijd door mannen van andere origine, waarin we met een culturele problematiek, of eerder een verschil te maken krijgen en die we niet zonder hun welzijn, geboden kansen en financiële omstandigheden kunnen bespreken. Dat is een discussiepunt dat ik graag op een ander moment met u wil aangaan.

Maar ik kan u vertellen over die keer dat ik tijdens de opbouw van een festival in Portugal in de douche werd begluurd door een andere medewerker en na het indie-

nen van een klacht bij de organisatie die jonge man ongestraft kon verder werken?

Of zal ik vertellen hoe ik vijf zestienjarige jongens overhoorde op de bus dat ze elke dag een andere ‘chick’ in hun bed hebben? Of eerder over die keer dat een galeriehouder mij duidelijk maakte dat hij enkel ‘lekkere wijven’ wou als stagiaire, want dat verkoopt de kunstwerken beter?

Vanwaar komt deze blik en slechte communicatie toch van de man tegenover de vrouw? Samen kunnen we het feit bevestigen dat de geschiedenis van de vrouw in ons educatief systeem een zo goed als onbesproken onderwerp is. En dat een niet correcte of onbewust problematische opvoeding van kinderen zorgt voor een vertekend beeld van de relatie tussen man en vrouw.

Snoecks is lang niet het enige boek of tijdschrift dat de vrouw op deze manier naar buiten brengt. Nog voor Libelle, P-magazine, Story en Margriet bestond, was er een veel machtiger leesvoer. De bijbel. Met zijn 1600 pagina’s zoet, kunnen we terugkeren naar het eerste deel uit het Oude Testament: Genesis (het

scheppingsverhaal, de oorsprong, de wording).

Daar stoten we op één van de eerste bronnen waaruit het vrouwbeeld die kant is beginnen opgaan. En door eeuwenoude tradities in de bijbel, die we nog steeds meesleuren, vrouwen verkeerd worden gepositioneerd in onze hedendaagse beeldcultuur.

Het verhaal van Adam en Eva. Van Adam en Lilith, de verstoten vrouw van Adam, vóór Eva.

Het creëren, positioneren en onteeneren van het vrouwbeeld gaat dus ver terug.

Het begon allemaal bij Lilith.

Mephistopheles: Bezie haar schoonen bouw. Lilith is dat.

Faust: Wie?

Mephistopheles: Adam's eerste vrouw. (4120) Neem u in
acht voor heure mooie haren, Voor dezen tooi, waarmee
zij enkel praat. Als zij daarmee den jongen man aanhaalt,
Dan laat zij hem zoo gauw niet weder varen.

Faust: Daar zitten twee, de oude met de jonge;
Die hebbe' al duchtig rondgesprongen.

Goethe over Lilith in Faust (1749-1832)

HOOFDSTUK I

De geschiedenis van het beeld

Net zoals wij vandaag de dag nood hebben om elke aange-name gebeurtenis vast te leggen met onze smartphone, had ook de mens duizenden jaren geleden de nood om zijn impressies op het leven te documenteren. Door het voorstellen van een impressie, geeft men het een tweede leven, een kans om anderen te bereiken, het eert wat de mens ziet.

Dat werd ons reeds 40.000 jaar geleden duidelijk gemaakt toen de grot-tekeningen van de prehistorische mens werden gecreëerd. De poging om zijn omgeving weer te geven door het graveren in de wanden van grotten, bestond uit het afbeelden van mammoeten, paarden, stieren, jagers en verhalen.

Dit verlangen van documenteren heeft zich nooit meer verwijderd bij de mens.

Het geeft ons vrijheid.

Er werden dieren, landschappen, mensen, objecten in beeld gebracht. Zelfs gevoelens trachtte men op een

canvas vast te leggen. En dat canvas evolueerde dan ook van muren tot dierenhuiden, tot leistenen, tot papier, ...

Tot voor de 6de eeuw was het afbeelden van Jezus, de menswording van God een veel besproken taboe. Het in beeld brengen van een God brengt een enorme verantwoordelijkheid met zich mee. 'Wie is dan die God?', 'Heeft die een menselijke gedaante?', 'Is hij een perfecte mens?', 'Zoja, welke huidskleur heeft die?' & niet onbelangrijk 'Is het een man of een vrouw?'. Over die laatste vraag werd toen niet veel gepiept. Mijn thesis gaat over het wel piepen hierover. Maar daarover later meer.

In de vroeg-Christelijke kunst werd God eerst afgebeeld door een geheime, abstracte symbolentaal, waarvoor je echt kennis moest hebben over het Christendom om de linken te kunnen leggen. De ingewijden schilderden deze op muren en catacomben. Die catacomben ontstonden omdat de Christenen erop stonden begraven te worden.

Deze ‘sekte’ ontstond en evolueerde zich dus letterlijk ondergronds. De tekentaal bood de mogelijkheid tot interpretatie en was zeer veilig.

Door de jaren heen kwam het Christendom steeds meer naar buiten met hun afbeeldingen. Waardoor de strijd over de legitimiteit van het beeld onvermijdelijk was geworden. De discussie speelde zich af tussen de iconodulen en iconoclasten. De iconodulen waren voor de verering van iconen, de iconoclasten tegen. ‘Mag God of Jezus, de menswording van God, worden afgebeeld?’.

Men vroeg zich af of er dan geen verwarring zou ontstaan tot aanbidding van ‘de vereerde’ en de aanbidding van ‘het beeld van de vereerde’. De iconodulen wonnen deze strijd.

Deze is zeer essentieel geweest voor de groei van het beeld in het Christendom en daarom ook op de Westerse cultuur, wat we vandaag de dag nog steeds voelen.

Het Christendom heeft een fundamentele basis in de westerse beschaving gelegd. De manier waarop onze samenleving ingericht is en hoe wij leven hebben we vrijwel allemaal te danken aan het Christendom. Denk aan de basis

voor de wetgeving en zijn machtsposities, de economie, de kunsten, literatuur, onze kalender en verlofdagen. We kunnen er niet omheen. Het Christendom heeft ons beïnvloed. We branden een kaarsje om iemand succes te wensen of wanneer een dierbaar persoon is overleden. De bruid draagt steeds een maagdelijk wit kleed. We kloppen hout als we wensen ons ‘nooit zo iets te laten overkomen’, een kruisje maken op het voorhoofd ‘godzegendgodbewaardu’, zondag is rustdag, handen tegen elkaar duwen als je hoopt dat er iets gebeurt zoals jij het wil, en vrijdag de dertiende blijf je maar beter binnenshuis.

Het Christendom heeft ons, en natuurlijk de generaties voor ons, ook beïnvloed in de manier waarop wij naar vrouwen kijken. De vrouw neemt doorgaans een ondergeschikte positie in. De Rooms-Katholieke kerk weert vrouwen uit het priesterambt. Ze zijn zeer argwanend over anticonceptie, echtscheiding en abortus.

Een citaat uit de eerste brief (3 na Christus) van Paulus (Paulus was een apostel die een visioen kreeg waarin Jezus hem aansprak) aan de Korintiërs. Hoofdstuk 7, citaat 5:

“Een ongetrouwde vrouw en een meisje dat nog niet getrouwd is, dragen zorg voor de zaak van de Heer, en wel zo dat ze God met heel hun lichaam en geest zijn toegewijd. Maar een getrouwde vrouw draagt zorg voor de aardse zaken en wil haar man behagen”.

Hoofdstuk 14 uit diezelfde brief:

“vrouwen moeten gedurende uw samenkomsten zwijgen. Ze mogen niet spreken, maar moeten ondergeschikt blijven. Zoals ook in de wet staat. Als ze iets willen leren, moeten ze het thuis aan hun man vragen, want het is een schande voor een vrouw als ze tijdens een samenkomst spreekt”.

Sta hier even bij stil.

Dit is inderdaad meer dan 2000 jaar geleden geschreven. Maar jij weet toch ook wie de schrijver is? Jij kent toch ook de apostel Paulus?

Een artikel uit een Christelijke krant van de 19de eeuw

“Huisregelen voor vrouwen.

Den wil van uwen echtgenoot
Zult gij steeds doen, zoo ’t God gebod.
zegt nooit: wij vrouwen zijn te zwak:

Want zwakheid zoekt te veel gemak.
Heeft ’t mannetje den kop eens vol,
Maakt hem door tegenspraak niet dol.
Maar streelt en liefkoost hem den baard,
Doch nimmer naar der katten aard.
Een vriendelijk woord te rechten tijd,
Maakt slecht gezinden soms verblijd.
Een handdruk, blik of kusje teër,
Brengt dikwijls zoete vreugde weër.
Hoor nimmer naar de vleierij.
Want niets dan echt twist stichtte zij.
Uw kamer, keuken, heel uw woon;
Zij altijd ordelijk, rein en schoon.
Uw schoonste sier zij zedigheid.
Uw grootste roem de neerstigheid.
Geeft God uw kinderen, mint ze teer.
Allen – bederf ze niet te zeer

F.”

In de volgende hoofdstukken gaan we doorheen de geschiedenis en kunstgeschiedenis langs een paar hoogte - en dieptepunten van de positie van de vrouw. Op het einde van deze thesis zal misschien ook uw blik tegenover Claudia Schiffer wat hervormt zijn. Blijf genieten van hoe mooi lichamen zijn. Maar ik hoop dat ik uw visie toch een klein beetje heb beïnvloed.

HOOFDSTUK II

*Het creëren van het vrouwbeeld*I. GENESIS: EEN GEHEUGEN
OPFRISSING

De Tenach, de bijbel van de Joden bevat 39 verhalen die ook in het oude testament worden vernoemd. Uit deze Hebreeuwse bijbel ontwikkelde zich in het Hellenistische Jodendom de Septuagint, een Griekse vertaling van de Tenach. Deze zou later een immense invloed hebben op het vroege Christendom. Daarom kunnen we het oude testament beschouwen als de basis van het Jodendom.

Genesis is het eerste verhaal uit de Hebreeuwse bijbel, toegeschreven aan Mozes, die het verhaal van De Schepping vertelt. 'In het begin schiep God de hemel en de aarde'. Genesis bevat twee verschillende scheppingsverhalen.

Genesis 1 verliep als volgt :
Op dag 1 scheidde God licht en duisternis. Het licht noemde hij dag,

de duisternis noemde hij nacht. Op dag 2 schiep hij het hemelgewelf en de watermassa.

Dag 3 liet hij het water samen vloeien en noemde dit de zee. De droogte noemde hij de aarde. Hij liet planten en bomen ontkiemen.

Op dag 4 schiep hij de lichten aan het hemelgewelf. De zon, de maan en de sterren werden markerend voor seizoenen, dagen en jaren.

Op dag 5 liet hij het water wemelen van levende wezens en de lucht van vogels. Zij zouden talrijk worden.

Op dag 6 schiep hij landdieren en vee. Later besloot hij de mens te maken, naar zijn evenbeeld. Met als functie heerschappij te voeren over alle andere schepselen. God schiep de mens en in tweede instantie man en vrouw. 'Wees vruchtbaar en word talrijk' sprak hij zijn man en vrouw toe. Op dag 7 was de schepping voltooid en rustte hij. Man en vrouw werden dus samen gecreëerd en verschijnen gelijk als 'menschheid'.

Genesis 2

Volgens dit verhaal schiep God hemel en aarde maar was er op de hele planeet nog geen plant of boom, want het had nog niet geregend en er was nog geen mens om de aarde te voeden, te spitten, te bewerken. Uit de aarde maakte Hij de mens en plantte een tuin in Eden, in het oosten. In het midden stond de boom des levens en er stond ook een boom van goed en kwaad. Hij zette de mens in de tuin en verbood hem te eten van de vruchten van deze boom. De mens, een man, was maar alleen en God maakte daarom toen Adam sliep, een vrouw uit zijn rib.

De man werd dus als eerste gemaakt, dan de planten en dieren en pas daarna de vrouw. De vrouw, Eva, werd gecreëerd omdat ondanks het schone dierenrijk dat God had geschapen, Adam toch geen gepaste helper vond.

‘Niet uit zijn hoofd opdat ze niet trots zou mogen zijn, niet zijn oog opdat ze geen begerige blikken om zich heen zou werpen, niet uit zijn oor opdat ze geen luistervink zou worden, niet van zijn mond opdat ze geen kletskaus zou worden, en niet van zijn voet opdat ze niet zou ronddwalen. Maar van een kuis

deel van zijn lichaam. En toen God haar maakte, sprak hij tot ieder lichaamsdeel: “Wees kuis, wees kuis!” ... ‘Omdat zij uit zijn vlees gemaakt werd, had ze parfum nodig, zoals vlees zout nodig heeft om bewaard te worden’.

Eva was dus onderdanig in de grootste hoedanigheid.

2. LILITH, DE OPSTANDIGE VROUW.

God schiep in Genesis 1 Adam en Lilith tegelijkertijd uit stof van vier uithoeken van de aarde op de 6de dag van zijn schepping. De naam Adam betekent ‘mens’. Hij werd een jonge man met haren als bossen, tranen als rivieren en ogen als de oceaan. Adam was aards want hij drinkt en eet, hij ontdoet zich van vuil en plant zichzelf voort. Adam is echter ook een engel, want hij kan spreken en denken en kijkt op naar de hemel.

Lilith, wiens naam betekende ‘nacht’ of ‘behorende tot de nacht’ was net zoals hem gemaakt uit stof van vier uithoeken van de aarde, en ook zij was aards en een engel. Lilith was hetzelfde als Adam: evenwaardig en van hetzelfde niveau.

Maar Adam beschouwde zichzelf als haar heer en opzichter omdat hij eerst geschapen was. Lilith, die zich niet wou onderwerpen en de onderliggende partij wou zijn, ging hier tegen in en zo ontstond er voortdurende onenigheid.

Volgens verschillende bronnen zou Lilith tijdens de geslachtsdaad niet gewild hebben om de liggende partij te zijn, Adam hield voet bij stuk dat onderaan haar rechtvolle plaats was. Waardoor zij ook op dit vlak in hun relatie niet overeen kwamen. Lilith nam haar boeltje en verdween naar de Rode zee. God zond 3 engelen uit om haar terug te halen maar ze weigerde terug te keren. Daardoor werd ze voorgoed gestraft.

Lilith wordt enkel in dit deel van de bijbel vermeld. Er was immers niet veel ruimte voor opstandige vrouwen in dit boek.

P. II

‘Heeft Adam Lilith Lief?’
Nu vat hij stout de donkre lokken aan,
Waarin narcis en vuurge rozen gloeien...
Doch plotseling ontsnapt een kreet zin
borst,
Een scherpe door drong diep in ’t vleesch
hem door,

Hij trekt de hand terug.... ’t Is te laat
Den bliksemflits gelijk, die blinkt en
doodt,
Springt Lilith van haar bloemenbed
omhoog.
....

p. 15

Terug vermeetele!
Spreekt ze, en wijst hem af
Met blik en streng gebaar.
‘Terug die hand!
‘O! Lilith, heerslikste aller bloemen,
Min tong vermag den schenker niet te
vloeken,
Die zulk een schat zijn kind heeft toege-
dacht.
Hij zij gedankt, in eeuweheid geprezen!
Mijn ziel verlangt geen macht dan over u,
Slechts op uw lippen ligt mijn koninkrijk!
Der starren glans verbleekt bij ’t godlijk
vuur,
Dat uit uw donker oog mij tegenstraalt!
Een ogenblik van aardsche zaligheid
Aan Lilith’s borst, in Lilith’s armen
genoten,
En nooit aanschouw’ mijn oog des
hemels pracht,
Nooit hoor mijn oor der engelen zangen.
Lilith, ik heb u lief!’

Marcellus Emants’ Lilith, gedicht in drie
zangen 1879

Volgens het Joodse verhaal werd een aantal dagen na de break-up van Adam en Lilith, Eva geschapen. God kon Adam niet alleen laten, dus na zijn rustdag, creëerde God Eva, voortgebracht uit een deel van zijn lichaam. Zij werd geschapen uit zijn rib. En was dus minderwaardig aan Adam.

Je zou je afvragen waarom dit verhaal ooit zijn intrede heeft gemaakt in religies, maar het representeert de archetypische ruzies tussen twee genders. Mannen kunnen niet omgaan met de vrouwelijke wil en drang naar vrijheid. En een vrouw zal zich er niet snel bij neerleggen en laten doen.

3. EVA, MINDERWAARDIGE VROUW

Dit was hét moment, het knelpunt, waaruit een minderwaardig beeld tegenover vrouwen is ontstaan. Ondanks Eva de kunst ten zeerste heeft geïnspireerd. In de duizend jaar oude geschiedenis van Israël is er geen enkel moment waarin ze als vrouwelijk leider of voorbeeld wordt gerepresenteerd. Eva, die toch 'de moeder van alle levenden' is.

In de geschiedenis van de Katholieke kerk is er een resem van beledigingen tegenover vrouwen, waarvan de appel en de rib de belangrijkste symbolen zijn. Deze symbolen werden gebruikt om de minderwaardigheid van de vrouw in het licht te zetten, zijnde haar fysieke, intellectuele en zedelijke minderwaardigheid. De vrouw krijgt haar identiteit van en door de man, wat de origine is voor het aannemen van de achternaam van de man.

Naast het vertelsel dat Eva afkomstig is uit de rib van Adam, en daardoor minderwaardig is, kunnen we de oorsprong van haar status ook terugvinden in het verbond met de slang en van haar hapje van de appel van de boom van goed en kwaad. Het was volgens de mythe van Gilgamesh, Lilith, die als slang met sissende klanken tot Eva sprak en haar aanzette tot het eten van de appel. Waarop Eva Adam verleidde en hem liet proeven van de verboden vrucht. Ook zij werd dus een verleidelijk gevaar.

In dit cruciaal deel van de mythe is deze handeling alweer niet afkomstig van de man, maar is dit net de werkelijk aard van de vrouw hoe zij te werk gaat. Sluw en geniepig.

Zie afbeelding 1 in de beeldbank

Of Adam's first wife, Lilith, it is told
(The witch he loved before the gift of Eve,)
That, ere the snake's, her sweet tongue could deceive,
And her enchanted hair was the first gold.
And still she sits, young while the earth is old,
And, subtly of herself contemplative,
Draws men to watch the bright web she can weave,
Till heart and body and life are in its hold.

The rose and poppy are her flower; for where
Is he not found, O Lilith, whom shed scent
And soft-shed kisses and soft sleep shall snare?
Lo! as that youth's eyes burned at thine, so went
Thy spell through him, and left his straight neck bent
And round his heart one strangling golden hair.

*Dante Gabriel Rossetti over Lilith
in Sonnet LXXVII House of life (1881)*

HOOFDSTUK III

Het positioneren & onteren van een slecht vrouwbeeld

I. EERSTE VERMELDINGEN LILITH

Dit hoofdstuk gaat over de letterlijke vermeldingen. De eerste (overleefde) vermelding van Lilith verscheen in een Summerisch gedicht, daar heette ze Lamashtu,. Het werd gevonden op een tablet rond 2000 V.C, genaamd Gilgamesh en de Huluppu (wilg) -boom.. Gilgamesh, werelds eerste literaire held versloeg monsters in zijn zoektocht naar een oneindig leven. In één van deze afleveringen, na dat de hemel en de aarde was gescheiden en de man was gecreëerd, hielp hij Inanna (godin van erotiek, liefde en oorlog) in het bestrijden van een bezeten geest in een boom, waarvan Inanna een bed en troon wou maken. Deze bezeten geest was Lilith, die haar huis had gebouwd in de bestemde boom. Gilgamesh kon Lilith weggagen en ze vloog weg naar de woestijn.

‘Great is the daughter of Heaven who tortures babies
Her hand is a net, her embrace is death
She is cruel, raging, angry, predatory
A runner, a thief is the daughter of Heaven
She touches the bellies of women in labor
She pulls out the pregnant women’s baby’

- een bezwering tegen Lamashtu

De naam Lilith is afkomstig van twee Summerische namen die werden gebruikt voor een vrouwelijke demoon en een windgeest; Lilitu & Ardat Lili.

- Lilithu dwaalde in verlaten woestijnen waar ze gevaarlijk was voor zwangere vrouwen en kinderen. Haar borsten waren niet gevuld met melk maar met gif.

- Ardat Lili is een seksueel gefrustreerde en onvruchtbare vrouw die zich agressief gedraagt tegen over mannen.

Een tweede vermelding zien we in Babylonische bronnen, ongeveer gelijktijdig met de Summerische, op een gedenkplaat uit terracotta. De gedenkplaat toont ons een geïllustreerde voorstelling van Lilith. Met vleugels, jong en instinctief staat ze tussen twee leeuwen en twee uilen. Als ‘vrouw van de dieren’. In beide handen houdt ze een stof en een cirkel, die heerschappij symboliseren. De uilen symboliseren de wijsheid van de nacht. Ook staat ze recht op de leeuwen, wat het mannelijk bewustzijn representeert.

Zie afbeelding 2 in de beeldbank

In de 7de eeuw v.C zien we haar terug op een kalkstenen wandplaat, ontdekt in Arslan Tash, in Syrië (1933), in een verschrikkelijk verhaal. De wandplaat hing waarschijnlijk in het huis van een zwangere vrouw en diende als een beschermingsamulet tegen Lilith. De vertaling vertelt ons ‘O jij die vliegt in de verdonkerde ruimte(s). Wegwezen, nu, nu, Lilith. Dief, bottenbreker.’

Het beschermde de vrouw tegen eigen ziekte en die van haar kind. Vrouwen die zich geen amulet konden veroorloven tekenden een cirkelamulet op de vloer of op de muur dicht bij het kraambed.

Lilith’s verhaal hielp generaties lang het volk omgaan met hun angsten.

Een tweede concreet voorbeeld van met deze angst om te gaan, was het dragen van een zilveren amulet. Moeder en kind droegen beiden dit sieraad. We zien Lilith illustratief gegraveerd. Langs haar staan inscripties, vaak waren deze de gebieden waar Lilith zwierf. Zelf is ze omgeven met ijzeren ketens, om haar in dwang te houden.

Na een tijdje werden de mensen uit het nabije Oosten steeds meer bekend met de mythe van Lilith en werd ze nog één keer vermeld in de bijbel, in Isaiah 34.

In Isaiah (een profeet uit het oude testament) lezen we weinig over Lilith’s uiterlijke kenmerken en komen we enkel te weten waar ze zich bevond. Ze wordt in verhalen gepositioneerd op verlaten plaatsen zoals de woestijn, die haar wildernis symboliseert. Zowel mentaal als fysisch. Alsook haar verbanning van het vruchtbare land.

‘And the streams of Edom shall turned into pitch,
And her soul into sulphur;
her land shall become burning pitch.

Night and day it shall not be quenched;
its smoke shall go up for ever.
From generation to generation it shall lie waste;
none shall pass through it for ever and ever.’

2. LILITH, ONTEERD IN TAL VAN ANDERE VOORSTELLINGEN

Soms wordt Lilith voorgesteld als Succubus, Een vrouwelijke demon (die voortkomt uit middeleeuws Joods en Christelijk volksgeloof) die zich voedt met de energie van mannelijk zaad. Ook veroorzaakt zij de eerste natte droom bij jonge mannen.

Daarnaast zien we verhalen die plaatsvonden in Summer, waar ze net zoals in de Bijbelse en Joodse geschiedenis, demonische krachten hard en als troosteloze en waanzinnige godin in Jesaja zwerft in de woestijn. Beeldend wordt ze voorgesteld met vleugels opdat ze zou

kunnen vliegen, afkomstig van het reeds vermelde Babylonische verhaal waar ze als uil wordt afgebeeld.

Vanuit de verbanning van Lillith, door God en zijn 3 engelen, naar de rode zee, krijgen we een wissel van haar status : van een heilig figuur, naar een demonische een wraaklustige vrouw.

De legende vertelt ons dat Lilith zou verder leven in de rode zee als een duivel, als een storm en nachtdemon, die dagelijks honderden van haar eigen duivelskinderen zou verliezen. En zich zou wreken op de kinderen van Eva, Adams tweede vrouw. De rode zee is in het Jodendom een zeer belangrijk symbool, het was namelijk de zee die Mozes in twee splitste toen de Israëlieten werden achtervolgd door de Egyptenaren.

Daarnaast zou zij mannen blindelings verleiden met haar mooie lange roste haren, waarna ze zich vijandig opstelt tegenover de trouwe vrouwen van deze mannen en hen ‘vervloeken’ met miskramen.

Er is dan ook gelijkenis tussen Lilith en de populaire Griekse sirenes, die hun toehoorders, vaak matrozen, verleidden met hun in-trance-brengend gezang. Om andere angsten, die gepaard gaan met het varen op zee te onderdrukken, werd Lilith's gedaante wel eens als boegbeeld gebruikt op de neus van een schip, zij zou andere demonen en monsters verjagen. We kunnen speculeren dat op Hispaniola, een schip uit 1976, het Lilith is, die het schip beschermd.

Zie afbeelding 3 in de beeldbank

Doorheen de jaren en verhalen heen zien we haar steeds terugkomen in andere gedaantes. Door een wederkerende symboliek kunnen we de punten met elkaar verbinden en concluderen dat het wel degelijk steeds om Lilith gaat.

Want we herkennen haar steeds aan de lange roste haren en vleugels. Over de symboliek van het haar ga ik dieper in het tweede hoofdstuk.

Het is Lilith, Adams eerste vrouw. Neem jezelf in acht voor haar mooie haren. Als ze daarmee de jonge man verkrijgt, dan zal ze hem zo snel niet meer laten varen.'

- Mefisto tot Faust in de Walpurgisna

Door de speculatie dat Lilith door de sissende klanken van de slang tot Eva sprak, leggen we de link tussen Lilith en Medusa, een mythologisch figuur dat we allen kennen met slangenhaar en ogen die mannen verstenen. Wat niet zo gekend is, is de oorsprong van de vloek op Medusa.

Zie afbeelding 4 in de beeldbank

Medusa, ooit een oogverblindend(!) knappe jonge vrouw, was een gorgon, één van de vier dochters van van de zeegoden. Zij was zij de enige die sterfelijk was. Omwille van die reden was Medusa een van de dames van de godin Atheneia in haar tempel. Daar was ze gekend voor haar stralende lange roste haren, waar alle andere dames jaloers op waren. De dames die Atheneia diende kregen een aangename levensstijl in ruil voor hun eeuwige maagdelijkheid.

Poseidon/Neptunus, God van de zee, spotte Medusa en was verblind door haar schoonheid. Midden in de nacht drong hij binnen in de tempel van Atheneia, als peeping Tom, vermoed als vogel. Toen hij zijn kans kon slaan, verkrachtte hij Medusa.

Wat nu ook in ons moderne samenleving nog gebeurt, is dat het slachtoffer de schuld krijgt van de gebeurtenis en zij gestraft wordt. Alsook bij Medusa. Atheneia strafte haar voor haar daden. Wat kon ze anders doen? Een mannelijke zee - God beschuldigen en straffen?

Medusa's huid werd vervloekt met die van een oude vrouw, haar ogen zouden iedereen die er in kijkt tot steen veranderen en haar lange mooie haren werden tot giftige slangen veranderd. Medusa's haat en angst tegen over mannen zou een verschuiving veroorzaken van haar status. Van jonge mooie godendochter naar een angstaanjagend figuur, zelf tot een erotisch figuur.

De mythe vervolgt : medusa werd zwanger na de verkrachting van Neptunus. Persepius kwam Medusa's hoofd afhakken, dat een wapen was voor de oorlog van zijn land. Toen hij dat deed kwam er uit haar nek een vleugel. En beviel Medusa van Pegasus, het gevleugeld paard. Later

droeg hij haar hoofd als een soort amulet.

Lilith doet nog eens haar intreden in de Griekse mythologie als bezielster van het heilig huwelijk, genaamd Hieros Gamos, wat het huwelijk tussen een god en een godin beschrijft. Tijdens het vrijen van een god en een godin komt de kundalini, of slangen-energie vrij.

Pas in de moderne literatuur begon het eerherstel van Lilith, of toch, haar naam werd terug vermeld. Rossetti beschreef haar in Eden Bouwer, 1869, als de wrekende en wraaklustige slangengodin. Victor Hugo identificeerde haar als moeder van talloze boze geesten (1886). Criticus en schrijver Remy De Gourmont beschreef haar als een onvolmaakte schepping van God (1892).

George Bernard Shaw presenteerde in zijn theaterstuk 'Back to Methuselah' Lilith als de moeder van Adam en Eva, ze was voor hun beiden al reeds in het paradijs. Zo bracht hij pas in 1922 de grootste bijdrage tot de rehabilitatie van Lilith's reputatie.

In The Chronicles of Narnia, (1950 door C.S Lewis) werd verwezen naar Lilith. Het personage van de witte

heks zou de dochter zijn van Lilith. Die zich wreekt op de zonen en de dochters van Adam en Eva. Ze wilt ze allen het liefste onder de grond en vervloekt het magische rijk van Narnia met een eeuwige bevrozing. In de verfilming van het boek, heeft deze dochter ook lange gouden haren.

Zie afbeelding 5 in de beeldbank

In de tv-serie *True Blood* (2008) entert in het vijfde seizoen het personage van Lilith. Ze is een mysterieus figuur dat spreekt in raadsels en vampiertanden heeft. Ook in dit verhaal is ze gelinkt met Adam en Eva, en rust Lilith uit op verlaten plaatsen.

In onze geboorte horoscoop zien we Lilith terug keren als Zwarte maan, ze onthult op welke manier we ons paradoxaal of impulsief gedragen, hoe we omgaan met intens verlangen, met onze gebruiken, en met het geplaatst worden in onrechtvaardige posities. Ze haalt je donkere kant in jezelf naar boven, en die is net een sterk deel van je persoonlijkheid. Want door het bewust worden van je donkere kanten kan je de negatieve eigenschappen uiteindelijk transformeren en belangrijke levenslessen leren.

Claron Mc Fadden, wakte in 2012 Lilith opnieuw tot leven in door de productie van 'Lilith' op het festival Opera XXI, een jazz-optreden in het kader van het Klarafestival.

Zoek je nu Lilith op in de beeldbank van Google, dan vind je zeer seksuele demonen-vrouwen met een groot erotic-gothic gehalte, zwaarmoedige blikken en een grote decolleté.

zie afbeelding 6 in de beeldbank

Toch is vandaag de dag, Lilith een voorbeeldfiguur voor heel wat feministen, daar ze haar onafhankelijkheid en haar verlangen naar autonomie bewonderen.

3. LILITH, EVA & MARIA MAGDALENA

Lilith's verhaal concludeert een meeslepende geschiedenis over de opstandige vrouw die wordt gestraft.

Eva's verhaal van het ontstaan uit een rib kunnen we door-trekken naar de vrouw die fysiek en mentaal minderwaardig is dan de

man. En enkel op deze manier functioneert zogezegd een systeem, een relatie of de aardse wereld. Veel later, in het nieuwe testament stoten we opnieuw op een vrouwelijke figuur die een belangrijke rol heeft gespeeld in de bijbel.

Het verhaal van Maria Magdalena is door tal van kunsthistorici onderzocht. Waardoor we een zeer duidelijke kijk krijgen hoe ver het Christendom heeft kunnen rijken in de visie op de vrouw.

Maria Magdalena is een samengesteld personage van vier vrouwen uit het Evangelie. In haar karakter worden diverse aspecten verenigd. Ze symboliseert de contemplatieve en de nadenkende vrouw (ze was een voorbeeld voor de vrouw in het Christendom). Ze was de eerste getuige van het grootste mysterie: de verrijzenis van Jezus. En zij zou herinnerd worden als mooie hoer met lange haren die zich dankzij Christus' woorden berouwvol had bekeerd tot een sacraal leven.

Rond de 16de eeuw wordt zij vereerd als patroonheilige van de gevangenen. In ziekenhuizen en abortusklinieken zien we haar afgebeeld met een zalfpot in haar rechterhand. Geleidelijk aan transformeert de iconografie van Maria Magdalena van

zorgende en genezende krachten naar passionele en sensuele thema's, door de volgende gebeurtenis.

Noli me tangere, 'raak met niet aan', zo sprak Christus tot Maria Magdalena toen zij hem na zijn verrijzenis wilde aanraken. Na deze misstap ging zij boete doen in de woestijn, waar haar haren enorm begonen te groeien. Dit groeien van het haar symboliseert de terugkeer naar het oerbeeld. Vaak wordt zij verward met Maria, de moeder van Christus. Maar beide vrouwen hebben een heel integrerend en ander verhaal. Maria is de moeder van Jezus die onbevlekt zwanger werd.

Maria Magdalena, een heilig verklaarde prostitué, ook wel gekend als patroonheilige van de gevallen meisjes (bijvoorbeeld tiernormoeders) wordt in de geschiedenis aanzien als een vrouw van lichte zeden.

'...Er ontstaat een gevoelige beeldtraditie, waarin het schier aanraken door Maria Magdalena en de terughoudendheid van Christus de dramatische kern uitmaakt...'

Maria Magdalena's personage onderging desondanks het bestempeld worden als prostitué en als wilde, tal van pogingen tot hereren. De bekendste is die uit het boek van Dan Brown, *The Davinci code*, uitgebracht in 2003. Hierin wordt de zoektocht naar de heilige graal in verband gebracht met de vraag waarom de vrouw zo lang een minderwaardige rol heeft gespeeld in de kerk.

Brown's theorie is een van de talloze complottheorieën rond de menselijkheid of goddelijkheid van Jezus Christus. Hij vertelt de lezers, dat Christus menselijk was en eigenlijk getrouwd was met Maria Magdalena. De heilige graal representeert hier de vrouw. Die V-vorm representeert de vorm van een baarmoeder en het oude symbool voor vrouwelijkheid. Hierdoor is de vrouw dus de dichtste poort tot goddelijkheid.

De kerk probeerde dit geheim eeuwen te bewaren door de vrouw te onderdrukken & opstandige vrouwen op te sluiten, te verdrinken, te verbranden. Om toch maar niet de vrouw een belangrijke, of misschien wel de belangrijkste rol te hoeven geven. Opdat zij zagezegd zwanger was van Jezus Christus, hij zich dus kon voortplanten, en dus mens was, gaat dit tegen de eeuwenoude

gedachten dat Christus de menswording van God zou geweest zijn in.

DE HAREN VAN LILITH, EVA EN MARIA MAGDALENA

Net zoals Lilith en Eva heeft Maria Magdalena ook een lange roodkleurige haardos. De haardos heeft, zoals reeds vermeld, een diep gewortelde symbolische geschiedenis betreffende de geheimen van vrouwelijke seksualiteit en gevaarlijke verleiding. Hun overdreven lange haargroei verwijst naar een leven in isolement en verwaarlozing. De haren zijn een mantel, een sluier, een symbolische regressie van verval, verzinking en verloop. Het is een terugkeer naar het wilde, naar het dierlijke. Naar een terugkeer naar het paradijs, '...naar de zuiverheid van vóór de zondeval...' naar haar onbevleete staat.

De eerste keer dat er letterlijk verwezen wordt naar deze lange haren is wanneer Maria Magdalena de voeten van Christus wilt drogen met haar haren. De blote voeten van Christus betekenen het contact met de aarde, nederigheid en lichamelijke liefde. Het is een zinnenbeeld van verplaatsing.

Het samenspel tussen de voeten en haren drukken een subtiele balans tussen weemoed een erotiek uit.

Dit wilde vrouwbeeld van Maria Magdalena transformeerde na de middeleeuwen naar een wereldse en mooie vrouw. Maar toch werd zij nog steeds voorgesteld als de boetende en lijdende zondares.

Vanaf dit moment dat de boetende Maria Magdalena steeds meer opduikt zien we dat stilaan haar roste haren worden vervangen door lange blonde haren.

In het begin van de 19de eeuw zien we het vrouwbeeld van Maria Magdalena in de wereld van het salon binnensluipen. Ze wordt gerepresenteerd met een melancholische expressie en schommelt tussen onschuld en wulpsheid.

Deze onschuld zien we in haar vertegenwoordiging van het evangelische vrouwenideaal. Dubbel dan met de wulpsheid die we in het Victoriaanse Engeland tegenkwamen, waar een Magdalena het symbool was van een hoertje.

Zie afbeelding 7 in de beeldbank

Why wilt thou cast the roses from thine hair?

Nay, be thou all a rose, --wreath, lips, and cheek.

Nay, not this house,--that banquet-house we seek;
see how they kiss and enter; come thou there.

This delicate day of love we two will share

Till at our ear love's whispering night shall speak.

What, sweet one, --hold'st thou still the foolish
freak?

Nay, when I kiss thy feet they'll leave the stair.

Dante Rossetti over Maria Magdalena

Zie afbeelding 8 in de beeldbank

‘En zo kuste Maria Magdalena de Heer, uit verering en nederigheid. Dus niet zijn mond als een echtgenote, of zijn hand als een dochter. Maar zijn voeten. Als een dienstster’.

*Giovanni Da San Gimignano –
begin 14de eeuw*

HOOFDSTUK IV

Het ontieren van het vrouwbeeld

I. DE VROUW IN DE BEELD-CULTUUR

Lilith, Eva en Maria Magdalena. Deze drie vrouwen geven ons een klare kijk op hoe vrouwen vroeger werden afgebeeld. Opstandige vrouwen worden verbannen, de vrouw is fysiek minderwaardig dan de man & kan haar sensuele verlangens niet bedwingen.

Doorheen de geschiedenis en kunstgeschiedenis zien we heel wat representaties van vrouwelijke figuren waardoor ik nu, in 2018, met mijn ogen moet draaien. Het is zeer uitzonderlijk dat een vrouw met machtspositie werd voorgesteld, als leidende figuur, als ontdekker of iemand met een doel.

Met een blok van onmacht aan het been strijden sommige vrouwen voor hun positie.

Bijvoorbeeld Jeanne D' Arc (1412-1431), bijgenaamd de maagd van Orléans, is als jong meisje een nationale heldin van Frankrijk geworden.

Verkleed als man vocht ze voor haar land, dat reeds 75 jaar in oorlog was op het moment. Stemmen in haar hoofd die ze niet meer kon onderdrukken zorgden voor haar ondernemen. Op negentienjarige leeftijd werd ze door de kerkelijke rechtbank ter dood veroordeeld omwille van haar leugen om manzijn. De brandstapel op. Pas 25 jaar later werd ze door de katholieke kerk zalig en tien jaar daarna heilig verklaard.

In het geval van Jeanne D' Arc zien we een verschuiving tussen het eerste beeld van haar als een opstandige vrouw, een heks naar een heldhaftige vrouw.

2. DE ONMACHT IN DE WERELD

Te vergeefs, deze onmacht van de vrouw in de wereld, met als gevolg een problematische weergave werd nog maar eens benadrukt in de academie.

In de middeleeuwen had men zeer weinig correcte kennis over de bouw het lichaam en stond men nog niet ver in de geneeskunde. Zo had men bijvoorbeeld een compleet verkeerde anatomie van de vrouw beschreven. Men wist heel weinig over haar, zij was ook minder belangrijk in het sociale systeem, dus waarom verder onderzoeken?

Zo ging men er van uit dat de vrouw, die maandelijks een 4tal dagen menstueert, minder bloed pompt tot in de hersennen, waardoor zij dus niet kon nadenken zoals een man.

Een vrouwelijke schedel is gemiddelt wat kleiner dan die van een man, dus er konden onmogelijk evenveel hersennen in zitten. Ook dat argument was aanvaard. Een vrouw werd daarnaast nog eens zwanger, waardoor zij fysiek en emotioneel, moeilijke situaties ondergaat. Sociale structuren hechtten dan ook geen belang aan een aangepast traject voor vrouwen.

Deze sociale positie van de vrouw in de middeleeuwen is tot op heden, voornamelijk in niet – Westerse landen, nog steeds accuraat. Met name : De ongetrouwde jonge vrouw staat onder de voogdij van haar vader. Vanaf zij getrouwd

is onder die van haar man. Een gescheiden vrouw daalt van waarde. De weduwe komt er nog het beste mee weg.

Wat later voerde Charcot, een neuroloog uit de 19de eeuw onderzoek op vrouwen met epilepsie aanvallen en bracht dit in dialoog met het vrouwelijke orgasme. Hierdoor werd de seksualiteit van de vrouw als iets onmenselijk, niet controleerbaar en gewoonweg gek beschouwd. Dit is nogmaals eens een dieptepunt voor de lichamelijke en seksualiteit van de vrouw waar we 200 jaar later nog steeds proberen uit te klimmen

3. DE VISIE OP HET VROUWELIJK LICHAAM

Het is interessant om na te denken over de seksualiteit en de lichamelijke van de vrouw en haar daardoor afgeschilde vrouwbeeld.

Uit een vorig onderzoek naar seksualiteit in diverse culturen constateerde ik zeer veel verschillende posities van de vrouw.

De vrouw in Madagaskar wordt afgebeeld als een seksobject, dankzij een grote aanwezigheid van de seksindustrie. De vrouw in Cuba is trots op haar seksualiteit, waardoor in de reclame wereld vrouwen met rondingen en vormen worden afgebeeld, een volledig andere esthetiek omtrent het vrouwbeeld in vergelijking met de Westerse.

In Arabische landen wordt de seksualiteit beschouwd als iets waar veel meer aandacht aan hoort besteed te worden. Een onbevredigde vrouw wordt in de koran gezien als een gevaarlijke vrouw, die mogelijk vreemdgaat. Dus moet ee man weten hou hij zijn vrouw bevredigd.

In Oeganda is de seksualiteit van de vrouw dan weer iets waar open over gepraat kan worden. Volgens Oegandese schoonheidsnormen zijn de binnenste schaamlippen te klein dus worden Ssenga's (tantes die hun nichtjes seksuele opvoeding geven) ingeschakeld om aan labia trekken te doen. Dit over een periode van 6 jaar. Het gewenste resultaat is wanneer ze 5 cm langer zijn.

In Nieuw Guinea, bij de Etoro stam wordt sperma als een levens elixer gezien. In sperma ligt de grootste mogelijke levenskracht. Het is traditie om af en toe dus een kopje te

drinken. Hetero seks is maximaal 10 dagen per jaar toegestaan, waardoor seks met een vrouw is gericht op het produceren van baby's. Met als gevolg dat mannen en vrouwen daar een heel gescheiden leven lijden. Net zoals bij de oude Grieken is homoseksualiteit een aanwezig en heldhaftige levenswijze. De rol van de vrouw in deze stam is voornamelijk voortplanting.

We moeten ons dus zeer bewust zijn van de context en situering waarin vrouwen zich begeven. De positie van de vrouw is zeer tijds -en plaatsgebonden. In de afgelopen hoofdstukken gingen we terug in de tijd. Waardoor we alles met een korrel zout nemen. We begrijpen dat we het volledig plaatje onder de loop moeten nemen. Dat heel veel afhankelijk was van de welvaart en de stamboom waarin men zich bevond.

Dus nu, in een wereld waar we het vliegtuig kunnen nemen naar Noord Afrika voor €75 retour, waar skateboarden vanzelf gaan en een lichaamshaar voorgoed kan weg gelaserd worden, zouden we toch verwachten dat de positie van de vrouw mee evolueert?

Neen, er ontstaat een bordeel met enkel sekspoppen. Natuurlijk allemaal vrouwen. We staan zo ver in de wetenschap en technologie dat het karakter, de dialoog met, en het leven van de vrouw zo maar aan de kant kan worden geschoven, puur zodat mannen hun seksuele fantasieën toch op een manier kunnen beleven.

We weten allemaal dat dit vrijen met poppen een bepaald soort / type man aantrekt en dat dit fitisjes zijn. Maar we zijn hier letterlijk objectivering van de vrouw. We mogen niet onderschatten hoe hard deze mogelijkheid tot deze daad, anderen beïnvloed. Zo gaan we er niet op vooruit. Voor een escorte betaal je 300 euro, voor een pop betaal je 80euro inclusief reinigingskosten. Dat is frappant.

En deze visie op het vrouwelijk wordt dagelijks gepresenteerd aan iedereen die overstraat loopt.

Ga even naar de beeldbank om een aantal hedendaagse voorbeelden te bekijken.

Afbeelding 9 tot 27 in de beeldbank

als babies zijn de dichters niet genezen
van een eenzaam zoekend achterhoofd
velen hebben liefde uitgedoofd
om in duisternis haar licht te lezen

in duisternis is ieder even slecht
de buidel tederheid is spoedig leeg
alleen wat dichters brengen het te weeg
uit poelen worden lelies opgedregd

kappers slagers beterpraters
alles wat begraven is
godvergeten doonetels laat es
aan uw zwarte vlekken merken dat het niet te laat is
wie wil stralen die moet branden

blijven branden als hij liefde meent
om in licht haar duisternis op handen
te dragen voor de hele goegemeent
o-o-oh

zo god van slanke lavendel te zien
en de beek koert naar de keel
en de keel is van de anemonen
is van de zee de monen zingende bovengekomen

kleine dokter jij drikende huid van bezien
zie een mond met de torens luiden de tong
een weer van geluid de libbelen tillende klei

en jij
wassen jij klein en vingers in de la in de ven
lavende in de lente love lied
laat zij geuren
pagodegeuren
lavendelgoden
geuren

geleerden zeggen dat mijn liefde beffen moet dragen
hoge stoelen tussen de tanden moet zetten

zal zij zijn

de – kleine – lachende – versierde – vitrine – Lilith ?

de kleinegichelversierendevitrinelilith?

Muzieken moet men in bed zo00 zachtjes opzetten

een fluwelen mechaniekje een fluwelen liedje

maar lieve

daar torrelt de trom de trom de trom

en bast een vrach van hangnaar klappert haar licht

haar blazend licht

en ik en ik ik ben ik jaag niet naar de letter

luister ik jaag niet naar de letter maar ik luister

daar blaast haar licht een stoeiende tuba in de zoen

ik ademhaal ik jaag het hippende licht

knip knip

en overal overal stroomt stroomt mijn oog;

rivier van fotografie

lilith

die is lief die liebe suite van delibes

wie blijft

wie

die

wie is die

lilith

wie is lilith

lilith

die is lief die liebe suite van delibes

HA

daar dragen de orgels haar achterna

ka ka

kyrië eleison kyrië eleison

JA

zon zon zon zij is de lila kieuw de leliezon

Lente suite voor Lilith door Lucebert.

zie afbeelding 28 in de beeldbank

HOOFSTUK V

*Vrouwen die lezen zijn gevaarlijk.
Het berusten van de ontering.*

Met de komst van de boekdrukkunst, zien we een verschuiving in de teruggetrokken en timide positie van de vrouw. De vrouw gaat lezen en leert bij. Ze zal niet enkel worden voorgesteld als arm schaap die enkel de was en de plas voor zich houdt, maar boeken infiltreren in haar leven. Met een boek in de ene hand en in de andere een baby ontwikkelt zich de uitspraak: 'vrouwen kunnen twee dingen te gelijk'. De vrouw investeert zélf in het ondernemen, in een zoektocht naar kennis, en is steeds minder zwijgzaam.

'Vrouwen die lezen zijn gevaarlijk, omdat ze op die manier kennis en ervaringen hebben opgedaan die oorspronkelijk niet voor hen bestemd was.'

- Kristien Hemmerechts' inleiding voor het boek 'vrouwen die lezen zijn gevaarlijk' van Stefan Bollmann.

Er zijn twee schilderijen die ik wil graag wil bespreken. Eén van Jean – Jacques Henner en één van Théodore Roussel, mannelijke kunstschilders uit de 19de eeuw. In beide schilderijen zien we naakte vrouwen lezen. De lezende vrouwen zijn tegelijkertijd aanwezig en afwezig. Ze is 'hier' aan het lezen en fantaseert en beleefd 'elders'. Het is dus een perfecte illustratie van het platonische lichaam en geest. De schilder kiest er al niet voor om de geest te schilderen en beperkt zich tot het empirisch waarneembare.

De lezende vrouw is in de eerste plaats een vrouw en een vrouw is in de eerste plaats haar lichaam. De man is het oog, de vrouw is het lichaam. Deze schilderijen vertellen ons niets over het lezen en niet over de vrouw. Het vertelt ons wel veel over de visie op de vrouw.

Zie afbeelding 29 en 30 in de beeldbank

Gelukkig was het niet altijd het zelfde verhaal. In het schilderij uit 1746 van Jean Baptiste Siméon, genaamd *Les amusements de la vie privée*, zien we een tafereel van een volwassen huisvrouw die het zich op een nonchalante manier gemakkelijk heeft gemaakt om een boek te lezen. Ze draagt volgens Chardin's tijdgenoten modieuze kleren voor die tijd, wat symboliseert dat deze vrouw van goeie afkomst was en bewust bezig was met zichzelf en haar ontwikkeling.

We zien een spinnenwiel, een terrine (een soort bakvorm) en een spiegel.. Deze elementen uit het huishoudelijke leven, vallen echter niet direct op tegenover de kleurrijke voorgrond van de lezende vrouw. In de kast achteraan zien we vermoedelijk nog meer boeken. Haar boek ligt open, wellicht om het te kunnen hervatten waar ze gestopt was met lezen.

We zien geen hongerige echtgenoot of zeurende kinderen. Ze heeft het boek uit eigen actie onderbroken. Haar expressie getuigt van een moment van zelfreflectie, van nadenken, van het verwerken van informatie.

De vrouw wordt hier gepositioneerd als een multifunctioneel wezen die naast huishoudelijke taken, het moederschap en echtgenote zijn, ook zichzelf wil onderwijzen.

Zie afbeelding 31 in de beeldbank

DE INTIMITEIT VAN HET LEZEN.

Lezen is een toestand van intimiteit en isolatie. Het is niet alleen een tijdverdrijf tegen verveling, maar ook een beleving van individuele vrijheid. De toeschouwer van de lezer bedreigt deze toestand.

In Edward Hopper's schilderij uit 1931 *Hotel Room* zien we een jonge vrouw in haar ondergoed op haar hotel bed zitten. Haar kleren zijn netjes opgeplooid en haar reiskoffer is nog niet uitgepakt. De melancholische sfeer danst met haar verbondenheid in het boek. Ze is 'existentieel dakloos', een uitdrukking van onbehagen in de moderne cultuur. In dit schilderij is de lezende vrouw niet gevaarlijk, maar eerder bedreigd door de depressie, de moderne volksziekte

Zie afbeelding 32 in de beeldbank

HOOFDSTUK VI

Het hereren van het vrouwbeeld.

En dan plots keert er iets bij de vrouwen. We worden ons bewust dat heel veel dingen eigenlijk écht niet kunnen. Dat wijzelf wél heel veel kunnen. En dat onze ideeën net zo goed zijn als die van een man. We herkenden onszelf stiekem in het personage van Lilith. En plots durven we dit uitspreken. We kunnen haar levensverloop inbeelden en voelen dat haar tragedie nog steeds accuraat is.

Judith Plaskow (een professor religieuze studies uit New York) en Pamela White Hadas (een schrijfster uit Washington) trachten na een aha-erlebnis-moment het beeld van Lilith te décontextualiseren en haar door het medium van hun schrijven te hereren. Lilith en Eva leren in deze narratief elkaar kennen. Hun eerste ontmoeting was één van angst en vooroordeel. Hun gesprek evolueerde tot vriendschap waarin de vrouwen elkaar verrijkte met kennis en mogelijkheden.

‘One day, after many months of strange and disturbing thoughts, Eve, wandering around the edge of the garden, noticed a young apple tree she and Adam had planted, and saw that one of its branches stretched over the garden wall. Spontaneously, she tried to climb it, and struggling to the top, swung herself over the wall.

She did not wander long on the other side before she met the one she had come to find, for Lilith was waiting. At first sight of her, Eve remembered the tales of Adam and was frightened, but Lilith understood and greeted her kindly. “Who are you?” they asked each other, “What is your story?” And they sat and spoke together of the past and then of the future. They talked for many hours, not once, but many times. They taught each other many things, and told each other stories, and laughed together, and cried, over and over, till the bond of sisterhood grew between them.

Meanwhile, back in the garden, Adam was puzzled by Eve’s comings and goings, and disturbed by what he sensed

to be her new attitude toward him. He talked to God about it, and God, having his own problems with Adam and a somewhat broader perspective, was able to help out a little—but he was confused, too. Something had failed to go according to plan. As in the days of Abraham, he needed counsel from his children. “I am who I am,” thought God, “but I must become who I will become.”

And God and Adam were expectant and afraid the day Eve and Lilith returned to the garden, bursting with possibilities, ready to rebuild it together.⁷

Judith Plaskow ‘The coming of Lilith’ 1972

Ook Maria Magdalena’s verhaal wordt door hedendaagse kunstenaars opnieuw verteld. Kunstenaars Marlene Dumas speelt in haar Maria Magdalena met de clichés als naaktheid, erotiek en schoonheid. De beeldtaal rond M.M is zo bekend en draagt heel wat connotaties met zich mee dat het perfect is om oude en recente schoonheid modellen met elkaar te vergelijken. Ze bevraagt ze en keert ze om. Ze toont een zelfzekere vrouw met een ‘don’t you touch me’-attitude. Hier stelt zij zelf de taboe van de

aanraking in vraag, het is nu aan de toeschouwer om zich ongemakkelijk te voelen.

Zie afbeelding 33 in de beeldbank

Malou Swinnen’s interpretatie van ‘Noli me tangere’ is dan weer met een Filipijnse vrouw. Gekleed in het hemelblauw symboliseert ze de hemelse gratie. Ze houdt de handen gevouwen en kijkt recht in onze ogen. De handschoenen die ze draagt verwijzen naar Maria Magdalena als patrones van de handschoenmakers, naar zuiverheid en het sacrale.

Zie afbeelding 34 in de beeldbank

Het hertvertellen van de mythes van Lilith gaat al eeuwen mee en wordt vertelt van generatie tot generatie. Lilith veranderd en groeit, wordt neergehaald en verweten, maar haar personage blijft bestaan.

Tot op de dag van vandaag trachten vrouwen haar verhaal opnieuw te vertellen. Want Lilith is het archetype van de veel veranderende rol van de vrouw. Dit

hertvertellen van vrouwenverhalen, van anekdotes en van ervaringen is in mijn ogen hoogst noodzakelijk. Een personage uit de geschiedenis een tweede keer een stem geven en zo een hommage aan dat karakter binden is hoe ik mijn eigen stem laat horen.

Tegelijkertijd met het ontwikkelen van deze thesis ging ik op onderzoek naar een ander vrouwenverhaal dat ik opnieuw aan het licht wou brengen.

In de tweedehandswinkel stootte ik op een oud boek van de vrouwenvereniging KAV, die later Femma werd genoemd. Daar trok één specifieke afbeelding mijn aandacht.

zie afbeelding 35 in de beeldbank

Op deze afbeelding zien we een groep vrouwen die in 1918, in Bornem, de straten opgingen om deze te vegen. De oorlog was toen gedaan. Zij vonden dat als ze wouden dat er iets veranderde aan de positie van de vrouw, ze nu actie moesten ondernemen. Ze boden een schone lei aan. Om aan de slag te gaan.

Nu, 100 jaar later, vind ik dat deze aangeboden schone lei niet voldoende is gebruikt. Dus mailde ik naar plaatsten waar vrouwen, en ikzelf, seksisme en, of, patriarchaals gedrag hadden ervaren, dat ik hen opnieuw een schone lei wou aanbieden, door het hernemen van deze veeg actie.

Als een hommage, als een noodzakelijkheid en een persoonlijk onderzoek naar hoe je superieur gedrag van mannen tegenover vrouwen in een artistieke praktijk kan omzetten, gingen wij letterlijk met onze bezems naar die locaties, de negatieve sfeer die er hangt / hing wegvegen. Symbolisch met de boodschap van deze performance en experimenteel door de gedachten die de performance voort brengt bij het publiek en de deelnemers.

Ik organiseerde vijf performances, genaamd Boys bring brooms to the yard!, die steeds gebonden waren aan een workshop op 5 verschillende dagen met telkens een nieuwe locatie. De deelnemende vrouwen waren steeds verschillende. Een kleine 10 vrouwen per sessie. Daar deelden we ervaringen met elkaar, met als resultaat dat je écht het gevoel krijgt dat we allemaal in hetzelfde schuitje zitten.

We spraken over de oorzaak van zo'n situaties, van waar dat echter allemaal komt, en wat je er aan kan doen. Ik gaf hen tips & tricks mee om in een volgende gelijkaardige situatie, op een andere manier te kunnen reageren. Om hun hoofd niet meer neer te buigen en hun stem meer te laten horen. Zodat er stilaan verandering kan ontstaan. Zodat zij zich niet meer gedenigreed voelen.

Ik voorzag voor hen koffie en thee, cake en quiche, om een intieme samenhangigheid te stimuleren. Na een hele dag samen te zijn beseften zij dat dat ze eigenlijk allemaal gelijk zijn aan elkaar.

Ook al was het ene meisje dertien jaar en het andere vijfenveertig. De ene Griekse en de andere van Hongaarse afkomst. Het ene meisje uit de stad komt en het andere uit een afgelegen dorp. Dat het ene meisje een donkere warme huidskleur had met dotjes in haar haren, en de andere huid had als sneeuw met lange roste manen.

Ook al is de ene nog student is en de andere reeds kleinkinderen heeft. De ene een masseuse is en de andere een kleuterleidster. Het ene meisje

werkt in een callcenter en de andere vertegenwoordigster is van België bij de Europese Unie.

Dat ze allemaal capaciteiten hebben die hevig en niet hevig onderdrukt zijn.

En dat ze allemaal extra hard moeten werken om te bereiken waarvan ze dromen.

Dat ze allemaal dochters zijn van Lilith. Die willen opkomen voor zichzelf en niet meer over zich heen laten lopen. En op die dag, daar effectief iets aan doen. Door deel te nemen aan deze performance.

Door het hervertellen van hun verhaal.

Door het hereren van het vrouwbeeld.

Zie afbeelding 36 tot 40 in de beeldbank

What had the likes of me
to do with the likes of Adam?

Yet by after-whim
or black humor of Him
we were thrown together, clay
seen and glaze of moon. . . .

Then Adam nearly drove me
mad-- my original gaping
letter-man, docile as a stamp
and bland as logic
flapping forever the divine right
of his real estate
at my obvious lack
of properties.

I tried at first to please,
opened my box of miracles for him;
he only wanted to hoe the peas.
He wanted his birds in his hand,
All mine gladly beat round the bush.
I wove an arbor, bindweed and angels' bane;
he wouldn't enter in.

He wouldn't lie under my crazy guilts
or improvise. He'd rather die.

He had the Word,
had it from on high, while I,
previous to alphabets, superfluous as ampersand,
curled on chaos still my edges blurred.

Gardens are made for orderers,
gardeners made to order,
but I am disorderable, the first trespasser.
So as Adam was carefully hedging his bets
and hugging the hedge,
and while angles were warring and setting
God's teeth on edge,
misfit and mislaid, I fled.

I gave a damn.
And left my first love sucking
his green thumb.

The Passion Of Lilith by Pamela Hadas 1986

BIBLIOGRAFIE THESIS

- Barbara B. Koltuv (2003), *Lilith; het donkere vrouwelijke*, Meppels: Drukkerij Aionion.
- Bollmann S. (2006), *Vrouwen die lezen zijn gevaarlijk.*, Amsterdam, Mercatorfonds.
- Bollmann, S., (2011), *Vrouwen die lezen zijn vrij*, Amsterdam, Mercatorfonds.
- Botke, K., Kootte T., Van Den Hout G., (2006), *Bijbelse vrouwen in de kunst*, Zwolle: Uitgeverij Waanders.
- Cools, A., (2015), *De macht van de sirene: kennis en verleiding in de moderniteit*, Academia Press.
- Elizabeth A. Sackler Foundation. (2007) *Global Feminisms, new directions in contemporary art*. London: Merrell Publishers Limited
- Emants M., (1879), *Lilith, gedicht in drie zangen*
- Haag, H & Kirchenberger, J.H. & Sölle, D. (1993) *Vrouwen in de bijbel*. Leuven: uitgeverij Davidsfonds.
- Heartney, E & Posner, H. (2013) *The Reckoning, women artist of the new millenium*. Munich, Londen, New York: uitgeverij Prestel.
- Howe Gaines, J. (2001) *Lilith, Seductress, heroine or murderer*, Biblical Archaeology, geraadpleegd December 2017.
- Kindt G., *Sancta Erotica: hoe de kerk Maria Magdalena gebruikte*, 2003
- MSK Gent (2002) Baert B., Hoozee R., Van Reeth I., *Maria Magdalena: zondares van de middeleeuwen tot vandaag*, MSK gent.
- Willinck, T. (1971), *Marcellus Emants, Lilith, gedicht in drie zangen*. Tj- eenk Willinck- Noorduijn N.V, Culemborg.

HOOFDSTUK VII

Beeldbank



Afbeelding 1 : Lilith – John Collier 1892



Afbeelding 2 : Lilith als vrouw der dieren.
Terracotta reliëf, Soemerie +- 2000 V.Christus



Afbeelding 3 : neus van het schip Hispaniola



Afbeelding 4 : Medusa – Caravaggio 1597



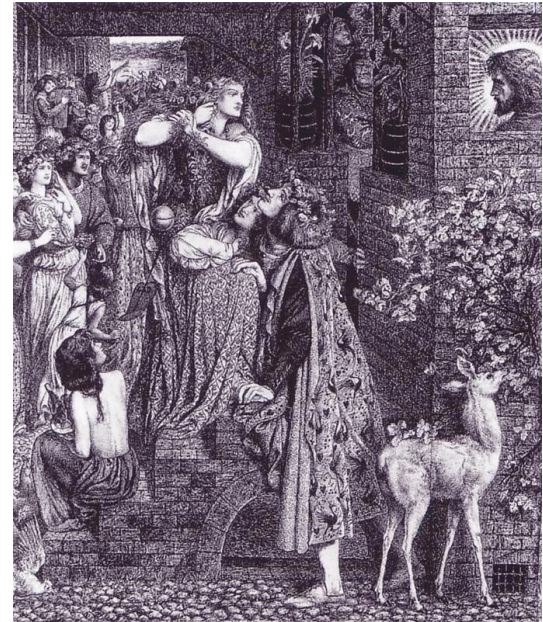
Afbeelding 5 : de heks uit de film ‘The Chronicles of Narnia’



Afbeelding 6 : voorbeeld van Lilith uit google images



Afbeelding 7 : Maria Magdalena, 'La belle Allemande' Gregor Erhart, 1500



Afbeelding 8 : Maria aan de deur van Simon de Firzeer – Rosetti



Afbeelding 9 : reclame voor tomatensaus uit de jaren 50

Afbeelding 10 : reclame voor het Amerikaanse leger uit de jaren 50



Afbeelding 11 : reclame voor schoenen uit de jaren 5

Afbeelding 12 : reclame voor American Apparel



Afbeelding 13 : Pamela Anderson voor PETA



Afbeelding 14 : reclame voor AXE deodorant en showergel



Afbeelding 15 : reclame voor MAX shoes

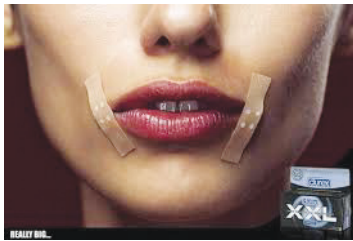


Afbeelding 16 : reclame voor burgerrestaurant



Afbeelding 17 : reclame voor Burgerking keten

Afbeelding 18 : reclame voor BMW cars



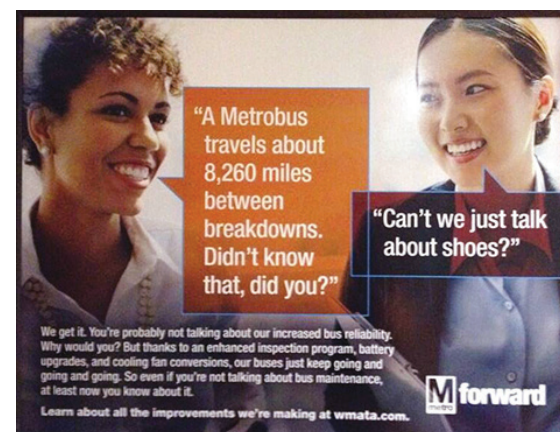
Afbeelding 19 : reclame voor Durex



Afbeelding 20 : reclame voor Tom parfum



Afbeelding 21 : reclame voor Playstation



Afbeelding 22 : reclame voor M forward



Afbeelding 23 : reclame voor kostuumvesten

Afbeelding 24 : reclame voor Dolce & Gabana



Afbeelding 25 : reclame voor Dolce & Gabana



Afbeelding 26 : reclame voor Cesare Paciotti schoenen



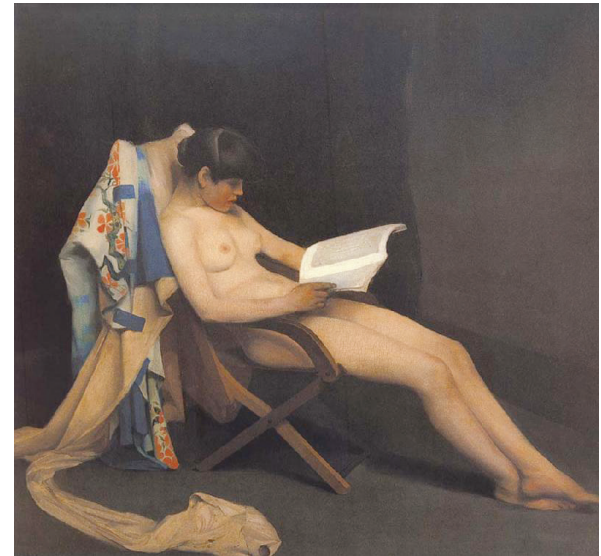
Afbeelding 27 : reclame voor kostuumvesten



Afbeelding 28 : tekening van Lucebert



Afbeelding 29 : Lezende vrouw - Jean – Jacques Henner 1880



Afbeelding 30 : Lezend meisje – Théodore Roussel – 1886



Afbeelding 31 : De genoegens van het huiselijke leven - Jean baptiste Simeon 1746



Afbeelding 32 : Hotelroom - Edward Hopper 1931



Afbeelding 33 : Marlene Dumas' Maria Magdalena



Afbeelding 34 : Malou Swinnen' s Noli me tangere



Afbeelding 35 : Vrouwen die de straten vegen in 1918



Afbeelding 36 : Boys bring brooms to the yard ! in Carrington



Afbeelding 37 : Boys bring brooms to the yard ! in KASK



Afbeelding 38 : Boys bring brooms to the yard ! in Kortrijk



Afbeelding 39 : Boys bring brooms to the yard ! op de Vrijdagsmarkt



Afbeelding 40 : Boys bring brooms to the yard ! in kunstencentrum Vooruit

